

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 20

November 1996

ISSN 1103-4156

Om krig och fred

och drivkrafterna bakom handlade årets höstseminarium på St. Sigfrids folkhögskola den 21-22 sep. Ett 40-tal personer fick vara tillsammans och samtidigt lära sig mycket i den stimulerande miljö som folkhögskolan erbjuder. Kanske var naturpromenaden lite gråare och kallare än den brukar vara men annars härskade värme och stort engagemang.

Fredsforskaren Anders Nilsson från Göteborgs universitet la en historisk och terminologisk grund för kommande diskussioner. Vi har gått från s.k. westfaliska krig till dagens subnationella konflikter, t.ex. i det forna Jugoslavien. Bakom alla krig ligger otillfredsställda behov, det kan gälla materiella saker eller värderingar. Fredsforskningen förordar därför idag att man måste vara ute i god tid och upptäcka behoven innan konflikterna blossar upp. Det verkar alltså som om fred är en fråga om att förebygga ständigt latenta konflikter. Ja, för människan är inget fredligt däggdjur - det visade neuropsykologen Ann Wirsén Meurling övertygande i sin genomgång av vad man idag vet om "den sanna människan" bakom all påklistrad kulturfernissa.

Anknytningen till Elin Wägner stod Helena Forsås-Scott för i sin föreläsning om hur fredstanken växer fram i romanerna. Det första världskriget var Elin Wagners livsavgörande hemska upplevelse. Som förklaring till det såg hon människans dominans och den kvinnliga rösträtten skulle därför bli ett steg mot ett fredligare tillstånd i världen. Men det var inte ett matriarkat hon förordade utan en syntes mellan det manliga och det kvinnliga. I romanen *Släkten Jernploogs framgång* (1916) prövar hon för första gången att sätta in kvinnorna och deras värld i storpolitiska sammanhang. De symboliska koder som hon därvid utvecklar kommer att betyda mycket för hennes senare författarskap.

I *Dialogen fortsätter* (1932) spetsar hon till konflikten mellan kriget och modersrollen genom motivet med gasmaskmadonnan och linjen fullföljs sedan i *Genomskådad* (1937) och *Hemlighetsfull* (1938). I de senare romanerna är kriget mer konkret närvarande och kriget och det moderliga konfronteras i en alltmer raffinerad berättarteknik. Helena visade också med flera exempel hur Elin just i dessa romaner närmar sig bildkonsten både genom att själv måla med ord och genom att låta bilder och skulpturer spela en viktig roll i romanerna.

Till Elin Wagners fredstankar återkom många av de medverkande, bl.a. de företrädare för olika lokala fredsorganisationer som presenterade sina föreningar. I olika diskussioner framkom också nödvändigheten av att alla måste engagera sig för fredlig samlevnad i sin närmiljö och försöka vara goda förebilder för de barn och ungdomar som idag växer upp med dagliga doser av underhållningsvåld - och gatuvåld.

En god förebild

för oss alla är förstas Ingrid Segerstedt-Wiäberg, som vid kvällssamkvämet fick motta sitt pris, Årets Väckarklocka. I sitt tal "Fred gäller människovärde" lyfte hon särskilt fram vikten av att vi visar humanitet och människokärlek mot de människor som oförskyllt hamnat mitt ibland oss och som hotas av omänskliga straff - utan att vara brottslingar. Därför hade hon också valt att ge sin väckarklocka till riksdagens talman, Birgitta Dahl, "för att hon ska ge svenska kvinnor insikt om att vi alla får det mycket bättre om vi visar solidaritet med världens kvinnor och barn, som nu utgör en majoritet av krigens offer".

En rapport från höstseminariet finns som vanligt att få mot 20 kr insatta på pg. 22 21 27-3.

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ
Postgiro 22 21 27-3

Bergsluft

Redaktion: Marianne Enge Swartz och Solveig Hammarbäck

Telefon 0470-775557

Diktarbostäder

var temat för ett seminarium på Lilla Hornsberg den 7 september. Det leddes av Bure Holmbäck, ordförande i DELS. De litterära hus som presenterades var ett urval men de gav ändå en bild av det intresse och den hängivenhet som präglar sällskapen i svårigheter och glädjeämnen.

Strindbergs sista bostad i Blå Tornet, Moa Martinsons Johannesdal på gränsen mellan Ösmo och Sorunda, Wendela Hebbes hem vid Snäckviken i Södertälje - alla drar de till sig skaror av intresserade. Villkoren kan variera: Karin Boye har fått ett rum i källarvåningen i Huddinge kommunhus medan Karlfeldts minne vårdas både i Tolvmansgården i Avesta och Karlfeldtgården Sångs i Sjugåre.

Så kom då inslaget som jag väntade på: Lilla Björka. Marianne Enge Swartz berättade om dramatiken kring köpet och det enastående gensvaret på uppropet om en insamling som ledde till att Lilla Björka nu drivs som en stiftelse. Dagens sista inslag berättade om att Årsta slott har upplåt ett rum till Årsta-sällskapet för Fredrika Bremer-studier medan resten av slottet arrenderas av en golfklubb. Slott och koja - allt kan vara ett hem för skalden.

/Eva Källgren

En dag med Ulla Isaksson

Vi var flera från EW-sällskapet som råkades på ABF lördagen den 16 november - en dag då vi fick glädja oss tillsammans med Ulla åt den presentation hennes författarskap fick. Den inleddes med några korta strofer körsång ur bl.a. *Boken om E.* Ebba Witt-Brattström gav den litteraturhistoriska bakgrunden. Bo Strömstedt reflekterade över det frikyrkligas betydelse i hennes författarskap och Kristina Lugn roade och förtrollade med sitt släpiga inträngande i *De två saliga*. Regissören Gunnel Lindblom berättade om Ullas betydelse för filmen och särskilt om deras samarbete omkring *Paradistorg*. Sif Ruud och Birgitta Wahlberg, jämnåriga med Ulla, illustrerade med en dialog ur filmen. Och till slut Ulla själv, så vacker med det tjocka vitgrå håret, som hade vaknat på morgonen med tanken att det kanske inte var riktigt anständigt med en sån här dag; hon borde åtminstone ha varit död. Men nu var hon så glad att hon levde! Och vi med!

/Marianne Enge Swartz

Tack, Bibi Jonsson

för din senaste uppsats "Mystiken i Elin Wagners idé- och romanvärld", ventilerad vid litteraturseminariet i Lund. Nu finns den i våra samlingar.

En bok för alla

Norrtullsligan har sålt bra, säger förlaget. Den finns fortfarande i lager och vi kommer att sälja den på Lilla Björka i sommar. Det gäller också *Röster från Småland*, en antologi med dikter och korta berättelser av författare med anknytning till Småland, däribland Elin förstas. Redaktör för boken är Karl Lindqvist. Den kostar bara 50 kr och är trevlig som present. Nu håller vi tummarna för att En bok för alla också ska ge ut *Dialogen fortsätter...*

För första gången

medverkade Elin Wägner-sällskapet i år på Bokmässan i Göteborg. Åtta göteborgsmedlemmar turades om att stå i montern där man delade ut information, sålde böcker, tröjor och kort. Och svarade på frågor, förstas. Mest var det kvinnor som besökte montern. Marianne Enge Swartz var med en dag och höll föredrag om Elin i Speaker's Corner.

Här är några anteckningar ur dagboken från mässan:

"Stefan Edman tittade in och hälsade"

"En bibliotekarie från Leksand berättade att hon köpt in *Fred med jorden* när biblioteket rensade ut den ur sina samlingar. Hon tänkte skänka tillbaka den vid lämpligt tillfälle."

"Kerstin Ekman besökte montern och berättade att hon hade ett foto av Elin Wägner framför sig i sitt arbetsrum."

"Gunnel Liljenroth vill skänka böcker till Elin Wägner-sällskapet. Hade länge tänkt anmäla sig som medlem - tänker göra slag i saken nu."

"Greta Borgström talade om att hennes man, Georg Borgström, hade tagit starka intryck av *Fred med jorden*. Han skrev i dess anda."

"Den sista dagmask-tröjan såldes till lärarutbildaren AnnChristine. Bättre kan den väl inte hamna!"

"Tidskriften *Sköna Dagar* kommer att ha en artikel i nr 6/1997."

Ett stort tack till alla er i Göteborg som gjorde det möjligt för EW-sällskapet att visa upp sig på mässan!

Nu finns det fler tröjor

att köpa. Vi har tagit hem en ny laddning av den populära dagmasktröjan (se bild Bergsluft 19). Den passar förstas utmärkt att ge bort som julklapp. Sätt in 130 kr på vårt postgirokonto så skickar vi den. Glöm inte att ange storlek (S, M, L, XL) på talongen. Tröjan finns bara i naturfärgad bomull med brunt tryck.

Mitt möte med Elin Wägner

När man är född mitt under första världskriget och alltså tillhör den generation, som inte riktigt klarar av att säga nej; och när man på gamla dagar gjort en liten vallfart i Berg, sett Rösås och fått träffa Flory Gate - ja, då är det svårt att låta bli att infria löftet att skriva om vad Elin Wägner betydtt för mig under ett långt liv.

Jag har aldrig träffat henne. En vital prästfru i en bondsocken i Ångermanland, som sedan sin stockholmska ungdom stått Fogelstadgruppen nära, berättade om Kvinnliga Medborgarskolan, om Komtemåttan och om mejerivinden med de blå takbjälkarna. Ett och annat nummer av Tidevarvet kom jag också att läsa så småningom. Både prästfrun och jag tyckte att jag skulle till Fogelstad, men tyvärr blev det aldrig så av olika anledningar. I mina första tonår vet jag, att jag träffade ett par av kvinnorna i den dynamiska gruppen, när de gästade prästgården - men skam till sägandes minns jag inte säkert vilka det var.

I åtskilliga år var jag scoutledare. Elsa Cedergren var scoutchef och hade kontakt med Fogelstadgruppen. Jag minns en ledarkurs med bl.a. Honorine Hermelin som talare. Det var innan olyckan Hitler helt hade lyckats förstöra begreppet Ledare, och Honorine sa: "Att vara ledare är att vara ett hägn där *andras* möjligheter blommar".

Jag minns också ett KFUK-föredrag med Ada Nilsson någon av de första krigsvintrarna. Hon talade intensivt och engagerande om både prostitution och ensamma mödrar. Föredraget hölls i ett rum som inte var föreläsningssal, och det var mycket folk som var förunderligt tysta och lyssnande under det intensiva samtal som följde. Vi satt överallt och på allting - i soffor, på stolar, på karmstöd och på golvet. Vi talade om allting - om orsak till och verkan av, om sätt att finna gemenskap i skilda situationer, om samtal före och efter! Jag har ett bestämt minne av att Ada Nilsson såg trött och lycklig ut när hon gick hem.

Nu närmar vi oss Elin Wägner och Väckarklocka. Och när jag tittar på mitt nöta exemplar med alla understrykningar i olika färger, så förstår jag att jag inte kan börja citera, för då räcker inte Bergsluft till. Jag citerar istället Ann Margret Dahlquist-Ljungberg: "Det finns böcker som vägrar att lämna ut sig, eller som man inte är mogen för ... tills de plötsligt en dag, i rätta ögonblicket, öppnar sig och träffar som ett blixtnedslag...". Jag var inte mogen när den kom, men jag läste den första gången 1942 eller -43. Sedan har signalen från Väckarklocka ökat i styrka vid varje läsning och bidragit till min mognad. Kvinnan Freden - Jorden: lika viktiga frågor nu som då.

Det har visst sagts att Harry Martinson, som efterträdde Elin Wägner på akademistolen nr 15, aldrig riktigt förstod henne och därför hade svårt att göra henne rättvisa i sitt inträdestal. Det var synd i så fall, för bägge dessa två - som båda hyllade dagmasken - strävade åt samma håll, även om hon var fastare rotad i myllan och han kanske nådde längre ut i rymderna. En sak är jag alldeles säker på: om det hade varit tvärtom, så att hon hade överlevt honom och alltså varit den som skulle hålla inträdestalet, då hade hon citerat honom:

*Jag hade tänkt ett paradiset för dem
men sen vi lämnat ett som vi förstörde
blev tomma rymdens natt vårt enda hem
ett ändlöst svalg, där ingen gud oss hörde.*

Men hon - Elin Wägner - skulle mitt i sin vända ha haft ett handfast recept på räddning!

/Margareta Bonnedal

A news note from California

Medlemmen Betty Cain i San Diego och Ulla Sweedler i Del Mar har nyligen gjort färdigt en översättning till engelska av Elin Wagners *Norr-tullsligan*. De väntar nu på svar från förlag i England och USA, som fått deras manus under titeln *The Norrtull Gang*. Inspirationen var Helena Forsås-Scotts påpekande i hennes artikel "The Voice of Elin Wägner: Kvarteret Oron" att trots Wagners länge närda önskemål att få sina verk översatta till engelska - och trots hjälp de sista åren från Vera Brittain - har inga av Wagners böcker, utom några noveller och korta avsnitt ur böcker, hittills framträtt i engelsk översättning.

Ulla och Betty är tacksamma mot Elin Wagnersällskapet för värdefulla bakgrundsuppgifter i Bergsluft och i sällskapets småskrifter. De tackar också Sarah Death för hjälpsamma tips och Karl Lindqvist för att han skickat en kopia av sin utförliga och intressanta studie.

/Betty Cain

Vi gratulerar

Brita Åkerman som blivit hedersdoktor vid Umeå universitet den 12 oktober 1996.

Småskrift nr 7

Väckarklockas återklang av Gunnar Sundberg medföljer detta utskick. Köp gärna fler ex. - lämplig brev-julkapp - genom att sätta in 40 kr på pg 22 21 27-3. Gunnar Sundberg ger i år också ut boken *Reträtten som framsteg* på Författares Bokmaskin. Du får lättast tag på den genom att ringa författaren direkt, 08-50028453.

Att tala om Elin

Jag har gjort det två gånger på sista tiden. Först på inbjudan av medlemmen Marianne Hofsten och hennes läsklubb på Nockebyhemmet i Stockholm. Strax därefter på Pensionärsuniversitetet, där de litterära sällskapen inbjuds att tala över sina författare. I båda fallen var det många av åhörarna som hade läst Elin och alla kände till henne. Det gör det både lättare och svårare att tala om henne. Den röda tråden i mina föredrag var att hon är en författare för vår tid och att hon med sin filosofiska grundsyn kan ge oss hjälp att navigera i livet.

/Marianne Enge Swartz

Elin i litteraturhistorien

Nu har litteraturvetaren Göran Hägg upptäckt att Elin Wägner är en stor författare och skriver så vackert om henne i sin nya litteraturhistoria. Jag stötte på Göran Hägg på Bokmässan. Han berättade att han först nyligen börjat läsa Elin och då blivit helt imponerad. Jag har bläddrat i hans bok, den har ett personligt urval av författare och är lätt och rolig att läsa i.

/Marianne Enge Swartz

Upptäcktsresan

Det var som en upptäcktsresa att läsa Kerstin Ekmans nya bok *Gör mig levande igen* och leta efter spåren av Elin. Hon hade mycket väl kunnat vara med i den krets av kvinnor som samtalade och stred med den okuvliga Oda som drivande kraft. En av kvinnorna heter Blenda och när hon far till Småland för att hälsa på en krukmakare börjar jag ana Elins närvaro på allvar. Han gör krukor som är som skålgropar och lite längre fram börjar Blenda berätta en ruggig historia, en travesti på Blenda-myten. Så småningom nämns också *Tusen år i Småland*. Boken är underbar, så lägg den inte ifrån er om den gör lite motstånd i början. Det är en bok för eftertänksam läsning och den lever länge kvar inom en. Kanske är det någon som hittar fler Elin-trådar? Skriv i så fall några rader och berätta.

/Marianne Enge Swartz

Ett nätverk

som vill samla Sveriges alla kvinnor för att tänka nya tankar runt vår ekonomi har bildats. Nätverket bygger till stor del på Elin Wägners idéer i *Fred med jorden*. Ta kontakt med Maylie Andersson, Ramsjö 2297, 269 93 BÅSTAD, 0431-661 41, så får du veta allt om den verksamhet som bedrivs av Nätverket för Sveriges Kvinnors Ränfefria Sparläneföreningar.

Kålsoppa på Lilla Björka

Precis som förra året satte Stiftelsen Elin Wägners Lilla Björka punkt för säsongen med en kålsoppemåltid en disig söndagseftermiddag. Ett trettiootal personer hade hörsammat inbjudan och de fick lyssna till fiolmusik från bygden framförd av Rolf Svahn och uppläsning av Mary Lou Ward. Under måltiden samtalades det en hel del om sommaren som varit och om allt som hänt på Lilla Björka sen sist. Stiftelsens ordförande, Charlotte Branting, kunde meddela att kulturminnesförklaringen av Lilla Björka nu är klar och som ett synligt bevis på denna upphöjelse förevisades en plakett från Riksantikvarieämbetet som nu ska sättas upp vid ytterdörren.

Sommaren är en bråd tid på Lilla Björka. Då är det fullt upp med inbokade grupper och med arbeten som ska utföras. Nästa sommar räknar vi med att återigen ordna ett byggnadsvårdsläger. Men fram till dess skulle vi vilja att huset inte stod så tomt och övergivet. Vi efterlyser alltså förslag från Bergslufts läsare på lämpliga användningsområden för vinterperioden. Finns det någon som vill bo där eller någon som behöver utrymme för att utföra någon form av arbete där? Det viktigaste är att Lilla Björka får kontinuerlig tillsyn av någon som vistas där. Alla förslag mottages tacksamt! Ring Charlotte Branting (0470-778176 kvällstid) för närmare upplysningar.

/Solveig Hammarbäck

Kvinnobulletinen

ska upphöra men i ett av de sista numren (1/96) hyllas Elin Wägners insatser för rösträtten, bl.a. med ett kapitel ur *Pennskaftet*. Under rubriken "Vad gör vi nu, Elin?" konstaterar Inga-Lisa Sangregorio att Elin efter rösträttens genomförande snart förstod att det inte var tillräckligt för kvinnorna. I stället kom hennes senare liv att bestå av arbete för att ändra "villkoren för människans mandattid på jorden". Men 1996 frågar Sangregorio och många med henne: "hur bär man sig åt för att "börja på nytt från en punkt utanför systemet"?"

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i början av maj tillsammans med handlingar till årsmötet den 24/5.

Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 15 april